

Скрипник Олена Миколаївна
викладач кафедри всесвітньої
історії та правознавства
Уманського державного педагогічного
університету ім. Павла Тичини

ВТІЛЕННЯ ДЕРЖАВНО-ПАРТІЙНОЇ ПОЛІТИКИ СРСР НА
ПРИСКОРЕНИЙ РОЗВИТОК ХІМІЧНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В
УРАЇНСЬКІЙ РСР (1960 – 1980 РР.)

На сьогоднішній день часто можна почути, що у «роки Радянського Союзу» було «жити краще», і сільське господарство, і економіка, і промисловість розвивались і розвиток був стабільний. Проте насправді не все було ідеальним як здається пересічним людям. Сьогодні у час розвитку приватної власності ми часто замислюємось над тим, а чи не краще було б якби вся промисловість України, в тому числі і хімічна, була б у державній власності. Адже держава могла б самостійно контролювати все виробництво, були б стабільні ціни, також встановлені державою, як це було за часів Радянського Союзу. Проте слід зауважити, що виробництво хімічної продукції в СРСР не було таке налагоджене як вважає більшість, і радянське керівництво лише розробляло грандіозні плани, а от виконати їх не вдавалось. Саме цим і зумовлена актуальність даного дослідження.

Деякі історики робили спроби дослідити політику радянського уряду щодо розвитку хімічної промисловості в Українській РСР, а саме О. Несторенко [1], І. Сенін [2], та ін., але ще за часів існування Радянського Союзу, тому багато аспектів залишилися поза увагою і потребують подальшої розробки.

Метою статті є дослідження державної політики радянського уряду щодо розвитку хімічної промисловості в Українській РСР (1960 – 1980 рр.).

Запланований розвиток хімічної промисловості на відміну від попередніх періодів повинен був характеризуватися новими принциповими особливостями.

Одна з цих особливостей полягала в тому, що хімічна галузь вперше мала широко використовуватися для виробництва товарів народного споживання, а саме нарешті задовольнити потреби населення в одязі, взутті, товарах культурно-побутового призначення. Друга особливість полягала в переведенні більшості хімічних виробництв на нову сировинну базу, а також в корінних перетвореннях в техніці та технології хімічної промисловості: запровадження нових, економічних методів виробництва хімічних продуктів; переході від періодичних до безперервних технологічних процесів, використанні високопродуктивного обладнання. Третьою рисою в області розвитку хімічної промисловості було комбінування хімічних виробництв з іншими галузями виробництва, зокрема, з кольоровою та чорною металургією, нафтовою промисловістю, а також комбінування кількох хімічних виробництв, засноване на комплексній переробці сировини [3, с. 32].

У виконанні наміченої програми помітне місце відводилося Українській РСР. ЦК КПУ та уряд республіки не проводили самостійної політики по розвитку хімічної індустрії, а лише адаптовували загальносоюзні програми. У постанові пленуму ЦК КПУ від 3 листопада 1958 р. «Про хід виконання постанови травневого пленуму ЦК КПРС про прискорення розвитку хімічної промисловості по Українській РСР» передбачалося збільшення потужностей по виробництву штучних та синтетичних волокон в 1965 р. в 11,5 разів більше проти 1957 р., синтетичних смол та пластмас у 80 раз більше, ніж в 1957 р., що мало забезпечити зростання випуску в 1965 р. у порівнянні з 1957 р. бавовняних, шовкових та шерстяних тканин з використанням штучних та синтетичних волокон в 3 рази, трикотажу – в 5 разів, взуття із застосуванням штучної шкіри – в 2,4 рази. В грудні 1963 р. була прийнята чергова грандіозна постанова ЦК КПУ, в якій планувалося збільшити хімічне виробництво та довести його в 1970 р. до наступних розмірів: мінеральних добрив – 23-24 млн. т., хімічних засобів захисту рослин – 250 тис. т., хімічних волокон – 230 тис. т., пластичних мас і синтетичних смол – 1,2 млн. т. Грандіозні плани розвитку хімічної галузі намічалися й для України: згідно генеральної перспективи в

1980 р. у зіставленні з базисним (1960 р.) по Україні обсяг валової хімічної продукції мав зрости майже в 22 рази. Усього ж на розбудову підприємств галузі передбачалося виділити за 20 років близько 55,6 млрд. руб. [4, с. 56].

Однак, в цілому програма хімізації народного господарства, намічена для втілення в УРСР, була ірраціональною – такою її робили масштаби, методи та терміни виконання.

Нові завдання вирішувались за допомогою старих економічних механізмів централізованого управління. Часто виникали проблеми через неузгоджену роботу республіканських та центральних відомств. Раднаргоспи діяли в межах адміністративно-командної системи і тому не могли використати економічні методи управління. Та не зважаючи на це, саме у 1959 – 1965 рр. було забезпечено значне кількісне та якісне оновлення хімічної індустрії УРСР. У зв'язку з виконанням рішень по розвитку хімічної галузі значна увага протягом 1960-х рр. приділялася розширенню масштабів капітального будівництва і, отже, дальшому розвитку і вдосконаленню матеріально-технічної бази хімічної індустрії.

В Україні було створено виробництво сірки, автомобільних шин, капронового шовку, полістиролу, обезфторених фосфатів, нових видів барвників та іншої важливої хімічної продукції. Реформи в управлінні промисловістю прагнули розширити самостійність підприємств, але і водночас відновити всевладність галузевих монополій. З цією метою для кращого керівництва роботою хімічних підприємств в 1967 р. були створені виробничі об'єднання: «Укразот», «Укрхімволокно», «Укросновхімпром», «Укргорхімпром», «Укроргхімпром», «Укрхлор» та «Укрлакофарба» [5, с. 114].

Таким чином, радянське керівництво постійно підтверджувало курс партії на розвиток галузей, які визначали підвищення технічного рівня промисловості СРСР, а отже зберігалися високі темпи розвитку хімічної промисловості. За 20 років обсяг виробництва хімічної промисловості в Україні зріс – в 7 разів, що майже вдвічі перевищувало зростання промисловості в цілому. Разом з тим її розвиток носив однобічний характер та відбувався шляхом нарощування

головним чином випуску мінеральних добрив, аміаку та сірчаної кислоти. Що ж до інших, не менш важливих народному господарству продуктів, то вони вироблялися в обмежених кількостях, а деякі зовсім не випускалися. Рівень виробництва полімерних матеріалів та деяких інших продуктів хімії в цілому залишався низьким у порівнянні з розвинутими західними державами, а продукція часто не задовольняла народне господарство за якістю та асортиментом. Це було результатом серйозних прорахунків в державній політиці щодо розвитку галузі. В управлінні галуззю відбувалися постійні нововведення, однак, суть не змінювалася: всі найважливіші питання вирішувалися з центру, що часто викликало додаткові труднощі. Це відбувалося навіть у другій половині 1960-х рр., коли існувало республіканське міністерство, а проблеми продовжували вирішуватися централізовано. А розширення виробництва протягом усього періоду досягалося передусім за рахунок більших затрат праці, залучення додаткових ресурсів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Народне господарство Української РСР у семиріччі. Сучасний стан та перспективи розвитку / Під ред. О. Несторенко. – К.: Вид. Академії Наук УРСР, 1960. – 519 с.
2. Сенін І. Перспективи розвитку народного господарства Української РСР та завдання економічної науки / І. Сенін // Економіка Радянської України. – 1958. – № 1. – С. 6 – 21.
3. Бушуев В. М. Советская химическая промышленность в текущем семилетии / В. М. Бушуев, Г. В. Уваров – М. : Экономиздат, 1962 – 200 с.
4. Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі ЦДАГО), Ф. 1. – Оп. 6. – Спр. 3180, Проект генеральной перспективы развития народного хозяйства УССР на 1959 – 1980 гг., март 1960 г. – 147 с.
5. ЦДАВО, Ф 5000. – Оп. 1, – Спр.14, Постановления ЦК КПУ и Совета Министров УССР по работе химической промышленности в республике за 1967 г, 03.01.1967-21.02.1967. – 133.